

วารสาร โลกสุขภาวะ

JOURNAL OF THE WORLD OF HAPPINESS

ISSN 3027-8244 (online) Vol. 2 No. 2 (July - December 2025)

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) ฤทธิคุณแม่ขาลิ่ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

วารสารโลกสุขภาวะ

JOURNAL OF THE WORLD OF HAPPINESS

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2568)

Vol. 2 No. 2 (July – December 2025)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบสุขภาพและระบบหลักประกันสุขภาพ สุขภาวะองค์กรรวม คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของพลเมืองไทยและพลโลก
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นที่ไปตามเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการในระดับชาติและนานาชาติ และเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทาง มนุษย์ศาสตร์-สังคมศาสตร์ สังคมศาสตร์สุขภาพ ระบบสุขภาพและระบบหลักประกันสุขภาพ นโยบายศาสตร์และนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) ภูมิคุณแม่ชาลิ่ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

นพ.ประจักษ์วิช เล็บนาค	มูลนิธิหลักประกันสุขภาพไทย
นพ.จเด็จ ธรรมธัชอารี	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ
นพ.ศุภกิจ ศิริลักษณ์	สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ	สมาชิกวุฒิสภา
ผศ.ดร.ทพ.วีระศักดิ์ พุทธาศรี	สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
ทพ.อรรถพร ลิ้มปัญญาเลิศ	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ
นางกรรณิการ์ บรรเทิงจิตร	สำนักงานประสานการพัฒนานโยบายรองรับสังคมสูงวัย
นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ	อดีตปลัดกระทรวงยุติธรรม
นายพงศ์โพยม วาศภูติ	อดีตปลัดกระทรวงมหาดไทย

บรรณาธิการบริหาร

พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร.

บรรณาธิการวารสาร

ผศ.ดร.ปฏิธรรม สำเนียง   มูลนิธิหลักประกันสุขภาพไทย

ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสาร

นางสาวกวิณิดา อรุณโชติ   นักวิชาการอิสระ
นายจรรยา ลินลา   มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
นางสาวภาวิณี บุญจันดา   มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

กองบรรณาธิการวารสาร

พระครูสุตฺตรัตนบัณฑิต, ดร.   มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมงคลธรรมวิธาน, ผศ.ดร.   มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.บุญช่วย คูใจ   มูลนิธิโพธิyalััย
ดร.ทวิศักดิ์ ชูมา   มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.นงลักษณ์ ยอดมงคล   สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

ผศ.ดร.ปฏิธรรม สำเนียง   นางสาวกวิณิดา อรุณโชติ   นางสาวนันทัง   นันทน์ภัสส์   นายสุรวิชัย ศรีคาร

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลายา พุทธมณฑล นครปฐม 73170 โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารโลกสุขภาวะ ฉบับที่ 2 ประจำปี พ.ศ. 2568 (กรกฎาคม-ธันวาคม) เป็นผลจากการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพวารสารวิชาการอย่างเป็นระบบ โดยกองบรรณาธิการมุ่งเน้นการบริหารจัดการวารสารให้เป็นพื้นที่กลางของการจัดการความรู้และการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสุขภาวะในมิติต่าง ๆ ทั้งเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการ วารสารให้ความสำคัญกับการสังเคราะห์องค์ความรู้จากประสบการณ์ภาคสนามและการทำงานในบริบทพื้นที่ (Tacit Knowledge) ให้พัฒนาเป็นองค์ความรู้เชิงวิชาการที่สามารถอธิบาย ตรวจสอบ และนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง (Explicit Knowledge) ผ่านบทความที่มีความถูกต้อง สมบูรณ์ และมีคุณภาพต่อการพัฒนาสังคมและชุมชน

ในการยกระดับคุณภาพให้สอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินของฐานข้อมูล TCI (Thai Citation Index) วารสารโลกสุขภาวะได้ดำเนินการตามหลักการกำกับดูแลวารสารวิชาการที่ดี (Good Journal Governance) โดยจัดให้มีระบบพิจารณาบทความที่โปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ บทความทุกเรื่องในฉบับนี้ผ่านกระบวนการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสาขาอย่างรอบคอบ เพื่อรับรองคุณภาพทางวิชาการ ความสอดคล้องของเนื้อหา วิธีการศึกษา และศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์จริงในระดับชุมชนและสังคม ภาพรวมของบทความในฉบับที่ 2 ประจำปี พ.ศ. 2568 สะท้อนถึงความหลากหลายของประเด็นศึกษาและแนวทางการวิจัย อันแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของกองบรรณาธิการในการพัฒนาวารสารให้เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการที่มีความน่าเชื่อถือ และมีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาสุขภาวะอย่างยั่งยืนในระดับประเทศต่อไป

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ค
สารบัญ	ง
การสังคายนาพระธรรมวินัย : วิวัฒนาการและอำนาจในกระบวนการตีความ (The Buddhist Councils of the Dhamma and Vinaya: Evolution and Authority in Interpretation) เบญญาภา บัวมิ่ง ปภาพินท์ นวชุตินวงศ์ นันทิชา ดำรงเจริญพนา และ สาวินี จามจรีสิงขร	1
บทเรียนจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา : พุทธธรรมในโลกสมัยใหม่ (Lessons from Buddhist History : Buddhist Principles in the Modern World) พระมหาสิริมงคลชัย นนทสิริ พระมหาชินวัตร สุทฺธชิโน สามเณรยุทธการ อุดมศรี สามเณรธราธร กอสัมพันธ์ และ สามเณรณทีทัตย์ แซ่เฮ้ง	6
บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “กล้าที่จะสอน: สำรวจโลกภายในของชีวิตครู” (A Book Review of The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher’s Life) พระมหาชินวัตร สุทฺธชิโน	14
บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่มที่ 2” (Book Review of History of the Lao People, Volume 2) สามเณร อนันตชัย บุญกรสินธุ์ และ มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา	20
บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “กรรมลิขิต ฉบับคู่มือเตือนสติ” (Book Review of Karma’s Decree: A Mindfulness Guide) ปภาพินท์ นวชุตินวงศ์ และ วุฒิพงษ์ รอดบำรุง	25
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารโลกสุขภาวะ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	29
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารโลกสุขภาวะ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	31

การสังคายนาพระธรรมวินัย : วิวัฒนาการและอำนาจในกระบวนการตีความ

The Buddhist Councils of the Dhamma and Vinaya:

Evolution and Authority in Interpretation

เบญญาภา บัวมิ่ง

Benyapha Bwaming

ปภาพินท์ นวชุติวงศ์

Paphaphin Nawachutiwong

นันทิชา ดำรงเจริญพนา

Nanthicha Damrongcharoenphana

สาวินี จามจूरี่สิงขร

Sawinee Chamchurisingkhon

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Faculty of Education Mahamakut Buddhist University

E-Mail: paphaphin.now@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 4 ตุลาคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 23 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 23 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการสังคายนาพระธรรมวินัยในฐานะกระบวนการสำคัญในการธำรงรักษา สืบทอด และจัดการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาตลอดระยะเวลากว่า 2,500 ปี โดยเน้นการวิเคราะห์วิวัฒนาการของการสังคายนาในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่การสังคายนาครั้งแรกภายหลังพุทธปรินิพพาน จนถึงการสังคายนาในบริบทของสังคมร่วมสมัย การศึกษาใช้กรอบการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และแนวคิดทางศาสนา เพื่ออธิบายบทบาทของการสังคายนาในฐานะกลไกสำคัญที่ช่วยรักษาความต่อเนื่องและความเป็นระบบของคำสอนในพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ บทความยังพิจารณาบทบาทของ “อำนาจ” ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตีความพระธรรมวินัย ทั้งในมิติของศาสนจักร การเมือง และบริบททางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อทิศทางและรูปแบบของการสังคายนาในแต่ละช่วงเวลา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การสังคายนามิได้เป็นเพียงการรวบรวมและชำระคัมภีร์เท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการเชิงพลวัตที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างคำสอนทางศาสนากับเงื่อนไขทาง

อำนาจและสังคม อันมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่ การปรับตัว และความต่อเนื่องของพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์และโลกปัจจุบัน

คำสำคัญ: การสังคายนาพระธรรมวินัย, การตีความ, อำนาจ

ABSTRACT

This article examines the Buddhist Councils of the Dhamma and Vinaya as a crucial process for preserving, transmitting, and managing Buddhist knowledge over more than 2,500 years. The study focuses on the historical evolution of the councils from their inception following the Buddha's parinirvana to their development within later and contemporary contexts. Employing historical and analytical perspectives, the article highlights the councils as institutional mechanisms that contributed to maintaining doctrinal continuity and coherence within Buddhism.

Furthermore, the article analyzes the role of authority in shaping the interpretation of the Dhamma and Vinaya, particularly through the influence of ecclesiastical institutions, political power, and socio-cultural contexts. The findings reveal that the Buddhist councils were not merely acts of textual compilation or purification, but dynamic and context-dependent processes shaped by power relations and historical circumstances. These processes played a significant role in guiding both the transformation and the continuity of Buddhism across different historical periods.

Keywords: Buddhist Councils, Interpretation, Authority

1. บทนำ

การสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นกระบวนการสำคัญในการจารึก อารงรักษา และถ่ายทอดคำสอนของพระพุทธเจ้าให้คงความบริสุทธิ์และเป็นเอกภาพมาตลอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา กระบวนการดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการรวบรวมพระไตรปิฎกในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อลดความคลาดเคลื่อนในการถ่ายทอดคำสอน และเพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ดั้งเดิมของพระพุทธเจ้า ภายใต้บริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจวิวัฒนาการของการสังคายนาพระธรรมวินัยตั้งแต่ระยะเริ่มต้นภายหลังพุทธปรินิพพานจนถึงยุคปัจจุบัน โดยมุ่งวิเคราะห์บทบาทของ “อำนาจ” ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตีความคำสอน ทั้งในมิติของศาสนจักร การเมือง และสังคม การศึกษาในลักษณะดังกล่าวช่วยให้เห็นว่าการสังคายนาเป็นกระบวนการเชิงพลวัตที่มิได้เพียงรักษาคำสอนเท่านั้น หากยังมีส่วนกำหนดทิศทางความเปลี่ยนแปลง และการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในแต่ละบริบททางประวัติศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญ

2. วิวัฒนาการของการสังคายนาและอำนาจในการตีความและผลกระทบกระบวนการสังคายนา

1. วิวัฒนาการของการสังคายนา

การสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นกระบวนการสำคัญที่เกิดขึ้นเพื่อธำรงรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าให้คงความถูกต้องและเป็นเอกภาพภายหลังการเสด็จดับขันธปรินิพพาน การสังคายนาครั้งแรกจัดขึ้น ณ ถ้ำสัตตบรรณคูหา เมืองราชคฤห์ โดยมีเป้าหมายหลักในการรวบรวมพระธรรมและพระวินัยที่ถ่ายทอดกันด้วยมุขปาฐะให้เป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจน เพื่อลดความคลาดเคลื่อนและป้องกันการบิดเบือนคำสอน การสังคายนาครั้งนี้จึงถือเป็นรากฐานสำคัญของการจัดระบบพระไตรปิฎก และเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการรักษาความบริสุทธิ์ของพระธรรมวินัยในเชิงสถาบัน

ต่อมา การสังคายนาครั้งที่สองซึ่งจัดขึ้น ณ เมืองเวสาลี มีลักษณะเด่นในด้านการ “ชำระสะสาง” พระวินัยให้กลับสู่ความถูกต้องดั้งเดิม สืบเนื่องจากปัญหาการประพฤติผิดวินัยของภิกษุบางกลุ่มในประเด็นวัตถุ 10 ประการ การสังคายนาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าพระธรรมวินัยมิได้เป็นเพียงหลักคำสอนเชิงนามธรรม หากยังเป็นระบบระเบียบที่ต้องอาศัยการตรวจสอบและการตัดสินร่วมกันของคณะสงฆ์ เพื่อรักษามาตรฐานการปฏิบัติและความเป็นเอกภาพของชุมชนทางศาสนา ซึ่งต่อมาได้ส่งผลต่อพัฒนาการของโครงสร้างนิกายในพระพุทธศาสนา

การสังคายนาครั้งที่สามในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในเชิงประวัติศาสตร์และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสากล นอกจากจะมุ่งคัดเลือกพระสงฆ์ผู้มีความบริสุทธิ์เพื่อร่วมสังคายนาแล้ว ยังมีการส่งพระธรรมทูตไปยังดินแดนต่าง ๆ ทั่วเอเชียและนอกชมพูทวีป ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายอย่างกว้างขวาง ในยุคต่อมา การสังคายนาในภูมิภาคต่าง ๆ เช่น ศรีลังกา พม่า และประเทศไทย มักมุ่งเน้นการชำระพระไตรปิฎกที่เสื่อมสภาพจากการจาริกบิณฑบาต การจัดพิมพ์ และการตีความใหม่ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป แสดงให้เห็นว่าวิวัฒนาการของการสังคายนาเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างการรักษาแก่นคำสอนดั้งเดิมกับการปรับตัวให้สอดคล้องกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

2. อำนาจในการตีความและผลกระทบกระบวนการสังคายนา

กระบวนการสังคายนาพระธรรมวินัยมิได้เป็นเพียงการรวบรวมหรือชำระข้อความทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่ของ “อำนาจในการตีความ” ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายด้าน ทั้งจากภายในและภายนอกศาสนจักร อำนาจเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่า คำสอนใดจะถูกยอมรับว่าเป็นหลักธรรมที่ถูกต้อง ชอบธรรม และควรได้รับการสืบทอดต่อไป การสังคายนาในแต่ละยุคจึงไม่อาจแยกออกจากบริบททางสังคม การเมือง และโครงสร้างอำนาจที่ห้อมล้อมกระบวนการดังกล่าวได้อย่างเด็ดขาด

ในด้าน อำนาจทางศาสนจักร พระสงฆ์ผู้เข้าร่วมการสังคายนาในแต่ละสมัยมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดกรอบความเข้าใจและความชอบธรรมของการตีความพระธรรมวินัย ความเห็นที่แตกต่างกันในหมู่สงฆ์เกี่ยวกับข้อวินัยหรือหลักคำสอนบางประการ บางครั้งนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงแนวคิด และกลายเป็นปัจจัยสำคัญของการแตกนิกาย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการแยกตัวของนิกายมหาสังฆิกะและเถรวาทในยุคแรก ๆ

ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า อำนาจในการตีความมิได้เป็นเรื่องทางหลักธรรมล้วน ๆ หากยังเกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจภายในคณะสงฆ์ และกระบวนการสร้างฉันทามติในชุมชนทางศาสนา

ขณะเดียวกัน อำนาจทางการเมืองและบริบททางสังคมวัฒนธรรม ก็มีอิทธิพลต่อการสังคายนาและการตีความพระธรรมวินัยอย่างมีนัยสำคัญ กษัตริย์และรัฐมักมีบทบาทในการสนับสนุน อุปถัมภ์ และกำหนดทิศทางของการสังคายนา ดังเช่นพระเจ้าอโศกมหาราชที่ทรงใช้อำนาจรัฐในการจัดการสังคายนาและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ ในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ในฐานะองค์อัครศาสนูปถัมภกก็ทรงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการสังคายนาหลายครั้ง โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากนี้ การตีความพระธรรมวินัยยังได้รับอิทธิพลจากคติความเชื่อและวิถีชีวิตของสังคมในแต่ละยุค เช่น การตีความเรื่องศีลของภิกษุณีที่เข้มงวดมากขึ้นในบางสังคม หรือการปรับการตีความให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า การสังคายนาเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างหลักธรรม อำนาจและบริบททางสังคมอย่างแยกไม่ออก

3. บทวิเคราะห์

จากการพิจารณากระบวนการสังคายนาพระธรรมวินัยในเชิงประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ว่า การสังคายนาไม่ใช่เพียงกิจกรรมทางศาสนาเพื่อการรวบรวมและรักษาคำสอนให้คงเดิมเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการที่สะท้อน “พลวัตของอำนาจและการตีความ” อย่างลึกซึ้ง การสังคายนาในแต่ละยุคสมัยเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การจัดระเบียบ การคัดเลือก และการเน้นย้ำเนื้อหาของพระธรรมวินัยมีความหลากหลาย แม้จะตั้งอยู่บนเป้าหมายร่วมกันคือการธำรงรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้า ความแตกต่างของการตีความในหมู่สงฆ์จึงมิได้เป็นเพียงความเห็นที่ขัดแย้งกันเชิงหลักธรรม แต่ยังสะท้อนโครงสร้างอำนาจภายในศาสนจักร และกระบวนการสร้างความชอบธรรมทางศาสนา ซึ่งในบางกรณีนำไปสู่การแตกนิกายและความหลากหลายของพุทธประเพณีในภูมิภาคต่าง ๆ

ในขณะเดียวกัน บทวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่า อำนาจทางการเมืองและบริบททางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของการสังคายนาและการตีความพระธรรมวินัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การอุปถัมภ์ของรัฐและกษัตริย์ช่วยสร้างเสถียรภาพและความต่อเนื่องให้แก่พระพุทธศาสนา แต่ก็ทำให้การสังคายนาเชื่อมโยงกับเป้าหมายทางการเมืองและการจัดระเบียบสังคมไปพร้อมกัน นอกจากนี้ การตีความคำสอนยังต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับคติความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละยุคสมัย เช่น ประเด็นเรื่องศีล วินัย หรือบทบาทของสตรีในศาสนา ภาพรวมทั้งหมดจึงสะท้อนว่า การสังคายนาเป็นกระบวนการที่มีชีวิต ไม่หยุดนิ่ง และเป็นพื้นที่ที่พระธรรมวินัยถูกเจรจา ตีความ และทำให้มีความหมายใหม่อยู่เสมอ ภายใต้ความพยายามที่จะรักษาแก่นธรรมควบคู่ไปกับการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม

4. บทสรุป

การสังคายนาพระธรรมวินัยนับเป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าให้คงอยู่ตลอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม กระบวนการดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการรวบรวมและถ่ายทอดคัมภีร์เท่านั้น หากแต่เป็นพื้นที่ที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ของอำนาจในหลากหลายมิติ ทั้งอำนาจทางศาสนจักร อำนาจทางการเมือง และอำนาจทางสังคม ซึ่งล้วนมีบทบาทในการกำหนดความชอบธรรมและทิศทางของการตีความพระธรรมวินัยในแต่ละยุคสมัย

การทำความเข้าใจการสังคายนาในฐานะกระบวนการเชิงพลวัตจึงช่วยให้เห็นภาพพัฒนาการของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการรักษาแก่นคำสอนและการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป การตระหนักถึงพลวัตดังกล่าวไม่เพียงช่วยอธิบายความต่อเนื่องของพระพุทธศาสนาในเชิงประวัติศาสตร์ หากยังสะท้อนถึงศักยภาพของพุทธธรรมในการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนและมีความหมายต่อสังคมร่วมสมัย

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎก. (ม.ป.ป.). **พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (ม.ป.ป.). **พุทธประวัติ**. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (ม.ป.ป.). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุชาติ ศรีเศรษฐวรกุล. (2562). การสืบทอดพระไตรปิฎกโบราณอักษรขอมในประเทศไทยและกัมพูชา.

วารสารธรรมธารา, 5(1), 74–113. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/dhammathara>.

สุชาติ ศรีเศรษฐวรกุล. (2564). การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกโบราณอักษรขอมคัมภีร์มัชฌิมนิกายที่พบในประเทศไทยและกัมพูชา. <https://repository.tci-thaijo.org>.

Gethin, R. (1998). *The foundations of Buddhism*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>.

Harvey, P. (2013). *An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices* (2nd ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139021533>.

Norman, K. R. (1983). *Pāli literature: Including the canonical literature in Prakrit and Sanskrit of all the Hīnayāna schools of Buddhism*. Otto Harrassowitz. <https://archive.org>.

von Hinüber, O. (1996). *A handbook of Pāli literature*. Walter de Gruyter. <https://archive.org>.

Sujato, B., & Brahmali, B. (2014). *The authenticity of the early Buddhist texts*. <https://ocbs.org>.

บทเรียนจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา : พุทธธรรมในโลกสมัยใหม่

Lessons from Buddhist History : Buddhist Principles in the Modern World

พระมหาสิริมงคลชัย นนทสิริ

Phramaha Sirimongkhonchai Nandasiri

พระมหาชินวัตร สุทฺธิชีโน

Phra Maha Chinawat Suddhachino

สามเณรยุทฺถการ อุดมศรี

Samanera Yutthakan Udomsri

สามเณรธราทร กอสัมพันธ์

Samanera Tharathon Korsampan

สามเณรณทีทศย์ แซ่เฮ้ง

Samanera Nateephat Sae-Heng

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Education Mahamakut Buddhist University

E-Mail: poohpoou12345@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 4 ตุลาคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 25 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทเรียนจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและวิเคราะห์บทบาทของพุทธธรรมในบริบทโลกสมัยใหม่ โดยมุ่งเน้นการปรับตัวของพระพุทธศาสนาต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ การศึกษาใช้การวิเคราะห์เอกสารเป็นหลัก ครอบคลุมการแพร่กระจายของพระพุทธศาสนาไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะโลกตะวันตก การปรับตัวของสถาบันสงฆ์ต่อสภาวะสมัยใหม่ และการประยุกต์ใช้พุทธธรรมในการตอบสนองต่อปัญหาสังคมร่วมสมัย เช่น สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และสุขภาพจิต

ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นระบบคำสอนที่มีความยืดหยุ่นและเป็นสากล สามารถประยุกต์ใช้กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายได้โดยไม่สูญเสียแก่นแท้ของคำสอน พุทธธรรมยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะพลังทางจริยธรรมและจิตวิญญาณที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของ

มนุษย์ในโลกสมัยใหม่ และสะท้อนศักยภาพของพระพุทธศาสนาในฐานะกรอบคิดที่มีคุณค่าเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนาโลกสมัยใหม่, พุทธธรรม, การปรับตัวทางสังคม

ABSTRACT

This article aims to examine lessons from Buddhist history and analyze the role of Buddhist principles in the context of the modern world, with particular emphasis on the adaptation of Buddhism to contemporary social, cultural, and spiritual changes. Using documentary analysis, the study explores the global dissemination of Buddhism, especially in Western societies, the transformation of monastic institutions in response to modern conditions, and the application of Buddhist principles to contemporary social issues such as human rights, environmental concerns, and mental health.

The findings indicate that Buddhism represents a flexible and universal system of thought that can be effectively applied to diverse social and cultural contexts without compromising its core teachings. Buddhist principles continue to serve as a significant moral and spiritual framework that enhances human well-being in the modern world and demonstrates Buddhism's enduring relevance as both an academic and practical paradigm.

Keywords: Buddhism in the Modern World, Buddhist Principles, Social Adaptation

1. บทนำ

โลกสมัยใหม่เป็นบริบทแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทั้งในมิติของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เร่งให้เกิดการเคลื่อนย้ายของข้อมูล ความรู้ และผู้คนข้ามพรมแดนอย่างไร้ขีดจำกัด ส่งผลให้โลกเชื่อมโยงถึงกันมากขึ้นในลักษณะของสังคมเครือข่ายและสังคมโลกาภิวัตน์ ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการปะทะ การแลกเปลี่ยน และการผสมผสานของแนวคิด ค่านิยม และวิถีชีวิตจากตะวันออกและตะวันตกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งในระดับปัจเจก สังคม และสถาบันทางวัฒนธรรม ความเปลี่ยนแปลงนี้มิได้เป็นเพียงความก้าวหน้าทางวัตถุเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่ออย่างลึกซึ้งต่อโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อ และการแสวงหาความหมายของชีวิตในสังคมร่วมสมัย

ภายใต้บริบทดังกล่าว พระพุทธศาสนาซึ่งมีรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในสังคมเอเชียต้องเผชิญกับโจทย์และความท้าทายใหม่ในกระบวนการดำรงอยู่ การสืบทอด และการเผยแผ่คำสอน พระพุทธศาสนาไม่อาจจำกัดบทบาทอยู่เพียงในกรอบจารีตดั้งเดิมหรือในฐานะศาสนาประจำภูมิภาคอีกต่อไป หากแต่จำเป็นต้องปรับตัวให้สามารถสื่อสารกับสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีคิด โดยเฉพาะในโลกตะวันตกและสังคมพหุวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับเหตุผล วิทยาศาสตร์ สิทธิมนุษยชน และ

เสรีภาพของปัจเจกชน กระบวนการปรับตัวดังกล่าวครอบคลุมทั้งระดับสถาบันคณะสงฆ์ รูปแบบการปฏิบัติ การตีความคำสอน ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่และการเรียนรู้พุทธธรรม

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่ออธิบายการ แพร่กระจายและการตั้งหลักของพระพุทธศาสนาในโลกสมัยใหม่ โดยเฉพาะในบริบทของโลกตะวันตกและ สังคมพหุวัฒนธรรม ประการที่สอง เพื่อวิเคราะห์การปรับตัวของสถาบันทางพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ต่อ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี และประการที่สาม เพื่อสังเคราะห์บทบาทของพุทธ ธรรมในฐานะพลังทางสังคม จิตวิญญาณ และวิถีชีวิตของมนุษย์ในโลกปัจจุบัน การศึกษานี้มุ่งชี้ให้เห็นว่า แม้โลกสมัยใหม่จะเต็มไปด้วยความซับซ้อนและความไม่แน่นอน แต่พุทธธรรมยังคงมีศักยภาพในการตอบสนอง ต่อปัญหาและความท้าทายของมนุษยชาติได้อย่างมีความหมาย ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ

2. พุทธศาสนาในโลกสมัยใหม่

พระพุทธศาสนาได้แพร่กระจายออกจากภูมิภาคเอเชียสู่สังคมโลกอย่างชัดเจนตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษ ที่ 19 อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของลัทธิล่าอาณานิคม ความก้าวหน้าทางการคมนาคม และการติดต่อ ระหว่างวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตก การศึกษาเชิงวิชาการเกี่ยวกับพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยตะวันตก การเดินทางของพระสงฆ์ นักวิชาการ และนักแสวงหาทางจิตวิญญาณ รวมถึงการแปลพระไตรปิฎกและคัมภีร์ สำคัญเป็นภาษาต่าง ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน ล้วนมีบทบาทสำคัญในการทำให้พุทธศาสนา เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ประเทศในโลกตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป และออสเตรเลีย จึงมิได้เป็นเพียงผู้รับ ความรู้ทางศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่ใหม่ของการตีความและการปฏิบัติพุทธศาสนาในบริบทสมัยใหม่ ส่งผลให้พระพุทธศาสนาพัฒนาไปสู่สถานะของศาสนาสาขาลอยเด่นชัด

อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่โลกสมัยใหม่ก็มาพร้อมกับความท้าทายสำคัญต่อสถาบันสงฆ์และชุมชนชาว พุทธ ไม่ว่าจะเป็นกระแสความทันสมัย ความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคม ความเสื่อมถอยของศรัทธาใน บางพื้นที่ ตลอดจนแรงกดดันจากระบบทุนนิยมและบริโภคนิยม สถานการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดความพยายาม ในการปรับตัวและปฏิรูปทั้งในระดับโครงสร้างและเนื้อหาคำสอน เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อ ดิจิทัลเพื่อการเผยแผ่ธรรม การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ การสร้างพื้นที่สนทนาธรรมในสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงการพัฒนาารูปแบบการสื่อสารธรรมะให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่มากยิ่งขึ้น

หนึ่งในรูปแบบการปรับตัวที่สำคัญของพุทธศาสนาในโลกสมัยใหม่ คือ การนำหลักสมาธิและสติไป ประยุกต์ใช้ในรูปแบบที่เข้าถึงสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง Mindfulness ซึ่งได้รับความนิยมอย่าง แพร่หลายในแวดวงการศึกษา การแพทย์ จิตวิทยา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แม้ในบางกรณีการ นำเสนอจะถูกตัดทอนมิติทางศาสนาออกไป แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของพุทธธรรมในการตอบสนองต่อ ปัญหาความเครียด ความทุกข์ และความแปลกแยกของมนุษย์ในโลกยุคใหม่ นอกจากนี้ การสร้างเครือข่าย พุทธข้ามชาติ (transnational Buddhism) ยังช่วยเชื่อมโยงชุมชนชาวพุทธจากหลากหลายประเทศให้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แนวปฏิบัติ และอัตลักษณ์ทางศาสนาในบริบทโลกาภิวัตน์

ในขณะเดียวกัน โลกสมัยใหม่ยังเป็นบริบทของพหุศาสนาภาวะ (religious pluralism) ที่ศาสนาต่าง ๆ ต้องดำรงอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในหลายประเทศ ศาสนสถานและชุมชนชาวพุทธถูกจัดวางอยู่ร่วมกับศาสนาคริสต์ อิสลาม ฮินดู และศาสนาอื่น ๆ ซึ่งเปิดพื้นที่ให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการสนทนาระหว่างศาสนา ปรัชญาการณีนี้นำไปสู่การแลกเปลี่ยนทางปัญญา เช่น การสนทนาระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ประสาท (Neuroscience) และจิตวิทยาสมัยใหม่ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับจิต สติ และความรู้สึกร่วม การบูรณาการดังกล่าวไม่เพียงช่วยขยายขอบเขตความเข้าใจพุทธธรรมในโลกวิชาการเท่านั้น แต่ยังต่อยอดบทบาทของพุทธศาสนาในฐานะแหล่งภูมิปัญญาที่ร่วมสมัยและมีความหมายต่อมนุษยชาติในโลกปัจจุบัน

3. บทบาทของพุทธธรรม

ในมิติด้านสังคมและจริยธรรม พุทธธรรมมีบทบาทสำคัญในการตอบสนองต่อปัญหาเชิงโครงสร้างของโลกสมัยใหม่ โดยเฉพาะประเด็นสิทธิมนุษยชน ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความรุนแรง และวิกฤตสิ่งแวดล้อม หลักคำสอนว่าด้วยเมตตา กรุณา อหิงสา และความรับผิดชอบต่อสรรพชีวิต ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น แนวคิด Engaged Buddhism ซึ่งมุ่งเน้นการนำพุทธธรรมออกจากกรอบพิธีกรรมหรือการปฏิบัติส่วนบุคคล ไปสู่การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการต่อต้านความอยุติธรรม การส่งเสริมสันติภาพ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพุทธธรรมมิได้เป็นเพียงหลักคำสอนเชิงนามธรรม หากแต่เป็นพลังทางจริยธรรมที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนสังคม

ในด้านจิตวิญญาณและสุขภาพจิต พุทธธรรมมีบทบาทเด่นชัดยิ่งขึ้นในบริบทของโลกยุคปัจจุบันที่ผู้คนเผชิญกับความเครียด ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ วิกฤตอัตลักษณ์ และปัญหาทางจิตใจที่ซับซ้อนมากขึ้น การเจริญสติ (Mindfulness) และการเจริญเมตตา (Loving-kindness Meditation) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะเครื่องมือสำคัญในการฟื้นฟูจิตใจ ลดความวิตกกังวล และสร้างความสมดุลระหว่างกายใจ และสังคม แม้ในหลายบริบทการปฏิบัติเหล่านี้จะถูกนำเสนอในรูปแบบ secular แต่ก็ยังคงยึดโยงกับแก่นสำคัญของพุทธธรรมที่มุ่งให้มนุษย์รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจความไม่เที่ยงของสภาวะชีวิต และพัฒนาความกรุณาต่อตนเองและผู้อื่น

นอกจากนี้ พุทธธรรมยังมีบทบาทสำคัญในมิติทางวิชาการและวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะการศึกษาด้านจิตวิทยา สมอง และจิตสำนึก ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา พระพุทธศาสนาได้กลายเป็นหนึ่งในกรอบความคิดที่นักวิทยาศาสตร์และนักวิชาการร่วมสมัยให้ความสนใจ เนื่องจากมีระบบการอธิบายจิตและประสบการณ์ภายในอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ การศึกษาทางประสาทวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสมาธิและสติได้เปิดพื้นที่ให้เกิดการสนทนาระหว่างองค์ความรู้ทางศาสนาและวิทยาศาสตร์อย่างจริงจัง ส่งผลให้พุทธธรรมถูกมองว่าเป็นแหล่งทรัพยากรทางปัญญาที่สามารถเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับจิตมนุษย์ได้ในระดับลึก

ตัวอย่างสำคัญของการบูรณาการดังกล่าว คือ การสนทนาและการประชุมเชิงวิชาการระหว่างนักวิทยาศาสตร์กับพระสงฆ์และนักปฏิบัติธรรม ภายใต้กรอบของ Mind and Life Institute ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ การสนทนาเหล่านี้ช่วยทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าเป็น “ศาสตร์แห่งจิต” (science of mind) ที่มีคุณค่าเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ พร้อมทั้งต่อยอดบทบาทของพุทธธรรมในฐานะแหล่งภูมิปัญญาที่ยังคงมีความร่วมสมัย และสามารถตอบสนองต่อปัญหาของมนุษยชาติในโลกปัจจุบันได้อย่างมีความหมาย

4. พัฒนาการเชิงวัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่

ในโลกสมัยใหม่ พัฒนาการเชิงวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาได้ปรากฏอย่างเด่นชัดผ่านงานศิลปกรรมและสื่อใหม่ที่หลากหลาย พุทธศิลป์มิได้จำกัดอยู่เพียงรูปแบบจารีตดั้งเดิม หากแต่ถูกนำเสนอผ่านสื่อดิจิทัล ภาพยนตร์ แอนิเมชัน งานออกแบบ และศิลปะร่วมสมัยที่สื่อสารกับผู้คนในวงกว้างมากขึ้น การออกแบบสถาปัตยกรรมวัดในรูปแบบ Minimal ที่เน้นความเรียบง่าย โปร่งโล่ง และการใช้พื้นที่อย่างมีสติเป็นตัวอย่างสำคัญของการปรับพุทธศิลป์ให้สอดคล้องกับรสนิยมและวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนความพยายามของพุทธศาสนาในการรักษาแก่นสารทางจิตวิญญาณ ขณะเดียวกันก็เปิดรับรูปแบบการนำเสนอที่ร่วมสมัยและเข้าถึงสังคมปัจจุบันได้มากยิ่งขึ้น

นอกจากมิติทางศิลปกรรมแล้ว ภาษาและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนายังได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในบริบทโลกาภิวัตน์ พระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญถูกแปลเป็นภาษาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อรองรับการศึกษาและการปฏิบัติของชาวพุทธในสังคมพหุวัฒนธรรม การแปลดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการถ่ายทอดตัวอักษร หากยังเป็นกระบวนการตีความและปรับถ้อยคำให้สอดคล้องกับกรอบความคิดของสังคมร่วมสมัย ควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ คัมภีร์พระพุทธศาสนายังถูกจัดเก็บในรูปแบบดิจิทัลหรือ Digital Tripitaka ซึ่งช่วยเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึง การค้นคว้า และการศึกษาวิจัย อันเป็นการขยายพื้นที่ของพุทธธรรมจากวัดและห้องสมุดไปสู่โลกออนไลน์อย่างเป็นรูปธรรม

ในขณะเดียวกัน บทบาทของวัดและคณะสงฆ์ในโลกสมัยใหม่ก็ได้ขยายขอบเขตออกไปจากหน้าที่เชิงพิธีกรรมเพียงอย่างเดียว วัดจำนวนมากถูกพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์วัฒนธรรม และแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญาทางศาสนาและศิลปวัฒนธรรมสู่สังคม วัดกลายเป็นพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมทางการศึกษา การฝึกสมาธิ การเสวนาทางวิชาการ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน บทบาทดังกล่าวสะท้อนการปรับตัวของสถาบันทางศาสนาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมร่วมสมัย และช่วยให้พระพุทธศาสนายังคงมีความหมายในชีวิตประจำวันของผู้คน

โดยสรุป พัฒนาการเชิงวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาในโลกสมัยใหม่เป็นกระบวนการที่ผสมผสานระหว่างการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมกับการเปิดรับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และวัฒนธรรมร่วมสมัย ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อใหม่ การพัฒนาคัมภีร์ในรูปแบบดิจิทัล หรือการขยายบทบาทของวัดและคณะสงฆ์ในฐานะพื้นที่สร้างสรรค์ของชุมชน กระบวนการเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของพระพุทธศาสนาใน

ฐานะวัฒนธรรมที่มีชีวิต และมีศักยภาพในการปรับตัวเพื่อดำรงอยู่และสื่อสารกับโลกสมัยใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง และมีความหมาย

5. บทวิเคราะห์

1. พุทธศาสนากับพลวัตของโลกสมัยใหม่: จากศาสนาประจำภูมิภาคสู่ศาสนาสากล

เนื้อหาทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธศาสนากำลังดำรงอยู่ภายใต้พลวัตของโลกสมัยใหม่ที่มีลักษณะสำคัญคือ ความเร่ง ความเชื่อมโยงข้ามพรมแดน และความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนการโลกาภิวัตน์และสังคมเครือข่ายมิได้เป็นเพียงบริบทภายนอก หากแต่เป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่หล่อหลอมรูปแบบการดำรงอยู่ การสืบทอด และการเผยแผ่พุทธธรรมโดยตรง จากเดิมที่พระพุทธศาสนามีฐานทางประวัติศาสตร์ในสังคมเอเชีย พุทธศาสนาได้พัฒนาไปสู่สถานะของ “ศาสนาสากล” ผ่านการแปลคัมภีร์ การศึกษาเชิงวิชาการในตะวันตก และการเคลื่อนย้ายของพระสงฆ์ นักวิชาการ และผู้แสวงหาทางจิตวิญญาณ การแพร่กระจายดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการขยายเชิงภูมิศาสตร์ หากยังนำไปสู่การตีความและการปฏิบัติพุทธศาสนาในบริบทใหม่ที่ให้ความสำคัญกับเหตุผล วิทยาศาสตร์ สิทธิมนุษยชน และเสรีภาพของปัจเจกชน ซึ่งส่งผลให้พุทธศาสนาต้องเผชิญคำถามเชิงอัตลักษณ์ว่า จะรักษาแก่นคำสอนดั้งเดิมอย่างไร ขณะเดียวกันก็สื่อสารกับโลกสมัยใหม่ได้อย่างมีความหมาย ประเด็นนี้จึงสะท้อนความตึงเครียดเชิงสร้างสรรค์ระหว่าง “ความเป็นสากล” (universality) และ “บริบทเฉพาะ” (contextuality) ของพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน

2. การปรับตัวเชิงสถาบันและเชิงปฏิบัติ: พุทธธรรมในฐานะทรัพยากรทางสังคมและจิตวิญญาณ

อีกประเด็นสำคัญที่ปรากฏชัดในเนื้อหา คือ กระบวนการปรับตัวของสถาบันสงฆ์ ชุมชนชาวพุทธ และรูปแบบการปฏิบัติธรรม เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายของสังคมร่วมสมัย ทั้งความเสื่อมถอยของศรัทธา แรงกดดันจากระบบทุนนิยม และปัญหาทางจิตใจของมนุษย์ยุคใหม่ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การเรียนการสอนออนไลน์ การเผยแผ่ธรรมผ่านสื่อสังคม และการสร้างเครือข่ายพุทธข้ามชาติ ล้วนสะท้อนการปรับโครงสร้าง การสื่อสารและการดำรงอยู่ของพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม

ในระดับเนื้อหา พุทธธรรมถูกนำเสนอในฐานะ “ทรัพยากรเชิงปฏิบัติ” ที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาสังคมและปัจเจกได้โดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวเชิงจริยธรรมผ่านแนวคิด Engaged Buddhism การประยุกต์สติและเมตตาภาวนาเพื่อดูแลสุขภาพจิต หรือการสร้างสังคมสันติและยั่งยืน พุทธธรรมจึงมิได้จำกัดอยู่ในมิติพิธีกรรมหรือการหลุดพ้นส่วนบุคคลเท่านั้น หากแต่ทำหน้าที่เป็นพลังทางสังคม (social force) และจริยธรรมสาธารณะ (public ethics) ที่เชื่อมโยงศาสนากับปัญหาจริงของโลกสมัยใหม่

3. พุทธศาสนาในฐานะภูมิปัญญาร่วมสมัย: การบูรณาการกับวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมดิจิทัล

ประเด็นสุดท้ายที่สามารถสังเคราะห์ได้ คือ การที่พระพุทธศาสนากำลังได้รับการยอมรับในฐานะภูมิปัญญาร่วมสมัยที่สามารถสนทนาและบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ โดยเฉพาะจิตวิทยา ประสาทวิทยาศาสตร์ และการศึกษาด้านจิตสำนึก การวิจัยเกี่ยวกับสมาธิและสติ รวมถึงเวทีสนทนาระหว่างนักวิทยาศาสตร์กับพระสงฆ์ภายใต้กรอบของ Mind and Life Institute ได้ช่วยยกระดับภาพลักษณ์ของพุทธศาสนาให้เป็น “ศาสตร์แห่งจิต” (science of mind) ที่มีทั้งมิติวิชาการและการประยุกต์ใช้จริง

ควบคู่กันนั้น พัฒนาการเชิงวัฒนธรรม เช่น พุทธศิลป์ร่วมสมัย สถาปัตยกรรมวัดแบบ Minimal การจัดเก็บคัมภีร์ในรูปแบบ Digital Tripitaka และบทบาทใหม่ของวัดในฐานะศูนย์การเรียนรู้และพื้นที่สร้างสรรค์ชุมชน ล้วนสะท้อนการปรับตัวของพุทธศาสนาในยุควัฒนธรรมดิจิทัล พุทธศาสนาจึงมิใช่วัฒนธรรมที่หยุดนิ่ง หากเป็น “วัฒนธรรมที่มีชีวิต” (living tradition) ซึ่งสามารถรักษาแก่นสารดั้งเดิม พร้อมกับแปรรูปและสื่อสารตนเองให้สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง

6. บทสรุป

พระพุทธศาสนาในโลกสมัยใหม่ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างลึกซึ้งและหลากหลาย ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และจิตวิญญาณ การแพร่กระจายของพระพุทธศาสนาไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะในโลกตะวันตก ไม่เพียงสะท้อนความเป็นสากลของพุทธธรรม แต่ยังชี้ให้เห็นถึงพลังของการสื่อสารและการปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น

สถาบันสงฆ์และชุมชนชาวพุทธทั่วโลกได้ปรับตัวผ่านการใช้เทคโนโลยี การพัฒนาแนวทางการสอนสมาธิให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ และการทำงานร่วมกับศาสนาอื่นในลักษณะพหุศาสนาภาวะ ขณะเดียวกัน พุทธธรรมยังคงมีบทบาทสำคัญในด้านจริยธรรม สังคม และสุขภาพจิต โดยเฉพาะการนำหลักธรรมมาใช้แก้ปัญหาความเครียดและความทุกข์ในยุคปัจจุบัน

ในเชิงวัฒนธรรม พุทธศาสนาได้รับการนำเสนอผ่านสื่อและศิลปะร่วมสมัย การแปลและจัดเก็บพระไตรปิฎกในรูปแบบดิจิทัลทำให้การเข้าถึงคำสอนเป็นไปอย่างกว้างขวางและทันสมัยมากยิ่งขึ้น วัดและพระสงฆ์ได้กลายเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์

กล่าวโดยสรุป พุทธธรรมเป็นแนวทางที่มีพลวัตสูง สามารถประยุกต์ใช้กับประเด็นสำคัญในสังคมร่วมสมัยได้อย่างยืดหยุ่น ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาแก่นแท้ของคำสอนที่มุ่งสู่การดับทุกข์และการเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะในยุคใดก็ตาม

บรรณานุกรม

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2557). **พุทธธรรม**. มหามกุฏราชวิทยาลัย
- Bodhi, B. (1994). **The noble eightfold path**. Buddhist Publication Society.
- Dalai Lama. (1999). **Ethics for the new millennium**. Riverhead Books.
- Goleman, D. (2003). **Destructive emotions: How can we overcome them? A scientific dialogue with the Dalai Lama**. Bantam Books.
- Kabat-Zinn, J. (1990). **Full catastrophe living: Using the wisdom of your body and mind to face stress, pain, and illness**. Delta.
- Lopez, D. S., Jr. (2012). **The scientific Buddha: His short and happy life**. Yale University Press.
- Payutto, P. A. (1995). **Buddhadhamma: The laws of nature and their benefits to life**.

Buddhadhamma Foundation.

Queen, C. S. (1996). **Engaged Buddhism: Buddhist liberation movements in Asia.**

State University of New York Press.

Thich Nhat Hanh. (1998). **The heart of the Buddha's teaching.** Broadway Books.

Wallace, B. A. (2009). **Mind in the balance: Meditation in science, Buddhism, and Christianity.** Columbia University Press.

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “กล้าที่จะสอน: สำรวจโลกภายในของชีวิตครู”

A Book Review of The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher's Life

พระมหาชินวัตร สุทฺธชิโน

Phramaha Chinawat Suddhachino

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-Mail: nathithat.sae@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 8 ตุลาคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 25 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เชิงวิชาการและวิจารณ์แนวคิดสำคัญในหนังสือ กล้าที่จะสอน การทำงานภายในของครู เขียนโดย Parker J. Palmer ซึ่งนำเสนอทัศนะว่าคุณภาพของการสอนมิได้ขึ้นอยู่กับเทคนิคหรือวิธีการจัดการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว หากแต่มีรากฐานมาจากอัตลักษณ์ ความซื่อตรง และชีวิตภายในของครูผู้สอน บทความนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นกรอบในการศึกษาประเด็นสำคัญ ได้แก่ แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ของครู ความเปราะบางในวิชาชีพครู วัฒนธรรมแห่งความกลัวในระบบการศึกษา และบทบาทของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า Palmer มองการสอนในฐานะ “การเรียกขาน” ที่เชื่อมโยงมิติทางวิชาชีพกับมิติทางจิตวิญญาณอย่างแยกไม่ออก แนวคิดดังกล่าวช่วยเปิดพื้นที่ทางความคิดใหม่ให้กับการศึกษาครู โดยเน้นการพัฒนาครูในเชิงองค์รวม มากกว่าการมุ่งพัฒนาทักษะเชิงเทคนิคเพียงด้านเดียว หนังสือเล่มนี้จึงมีคุณค่าในเชิงแนวคิดต่อการพัฒนาวิชาชีพครู และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบการสะท้อนคิด (reflective framework) สำหรับครูและนักการศึกษาในบริบทการศึกษาร่วมสมัย

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ของครู, การสอนเชิงจิตวิญญาณ, การพัฒนาวิชาชีพครู

ABSTRACT

This article aims to provide an academic analysis and critical review of *The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher's Life* by Parker J. Palmer. The book argues

that effective teaching is not primarily derived from pedagogical techniques or instructional strategies, but rather from the teacher's inner identity, integrity, and lived experience. This article employs content analysis to examine key themes presented in the text, including teacher identity, professional vulnerability, the culture of fear in educational institutions, and the significance of learning communities.

The findings indicate that Palmer conceptualizes teaching as a vocation that integrates professional practice with the spiritual and moral dimensions of the teacher's inner life. This perspective offers an alternative framework for understanding teacher development, emphasizing holistic growth over technical competence alone. The book contributes significantly to educational discourse by encouraging reflective practice and reaffirming the humanistic foundation of teaching, making it highly relevant for educators and scholars concerned with teacher education and professional sustainability in contemporary contexts.

Keywords: Teacher Identity, Teaching as a Vocation, Teacher Professional Development

1. บทนำ

หนังสือกล้าที่จะสอน: สำนวจโลกภายในของชีวิตครู” (The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher's Life) เป็นหนังสือที่มีใช้เพียงพูดถึงทักษะหรือเทคนิคการสอน แต่เป็นการสำรวจหัวใจของการเป็นครูอย่างลึกซึ้ง หัวใจที่เปี่ยมด้วยความตั้งใจ ความหวัง และบางครั้ง ความกลัว Parker J. Palmer ผู้เขียน เป็นนักการศึกษาผู้เชื่อมั่นว่า การสอนที่แท้จริงเริ่มต้นจาก “ตัวตนภายใน” ของครู ไม่ใช่แค่เนื้อหาในหลักสูตร หรือกลยุทธ์ในห้องเรียน หนังสือเล่มนี้จึงชวนให้เราหันกลับมามองว่า เราเป็นใครในฐานะครู และสิ่งนั้นส่งผลอย่างไรต่อความสัมพันธ์กับผู้เรียน การจัดการห้องเรียน และแม้แต่ต่อชีวิตของเราเอง

ผู้เขียนเสนอแนวคิดที่ทรงพลังว่า ครูไม่จำเป็นต้องสมบูรณ์แบบ แต่ต้องซื่อตรงกับตนเองและกล้าเผชิญกับ ความเปราะบางของการสอน เพราะการเป็นครูไม่ใช่แค่การถ่ายทอดความรู้ แต่คือการยืนอยู่ท่ามกลาง ความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยอารมณ์ ความหวัง และความท้าทาย การอ่านหนังสือเล่มนี้ จึงเป็นมากกว่าการเรียนรู้วิธีสอน แต่คือการค้นหาเสียงของตนเองในฐานะผู้ให้ ความกล้าหาญที่จะรักการสอนอีกครั้ง แม้ในวันที่เหนื่อยล้า และการกลับมามองการเรียนการสอนในฐานะ “การเดินทางทางจิตวิญญาณ” ที่ทั้งท้าทายและเปี่ยมด้วยความหมาย หากคุณเป็นครูที่กำลังรู้สึกสับสน เหนื่อยล้า หรือเริ่มสงสัยในคุณค่าของสิ่งที่คุณทำ หนังสือเล่มนี้อาจไม่หาคำตอบสำเร็จรูปแก่คุณ แต่จะชวนคุณ ถามคำถามที่ลึกกว่า “ทำไมเราจึงเริ่มต้นเป็นครู?” “และเรายังสามารถรักมันได้อยู่หรือไม่?” “กล้าที่จะสอน” การกลับมาฟังเสียงหัวใจของครู “The Courage to Teach” โดย Parker J. Palmer ไม่ใช่หนังสือคู่มือการสอนที่เต็มไปด้วยเทคนิควิธีหรือทฤษฎีการเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตร แต่เป็นการ เดินทางภายในจิตใจของครู

หนังสือเล่มนี้ตีความ “การสอน” ว่าไม่ใช่แค่การยืนอยู่หน้าห้องและพูดตามแผนการสอนแต่คือการ “นำตัวตนทั้งหมด” ของเรามาพร้อมในการสื่อสาร ความสัมพันธ์ และการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ Palmer ชวนให้เรามองว่าครูไม่ใช่เพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นมนุษย์คนหนึ่งที่ต้องเผชิญกับความเปราะบาง ความล้มเหลว ความคาดหวัง และแรงกดดัน หากไม่มีความกล้า ที่จะยอมรับความรู้สึกเหล่านั้นครูก็อาจหลงทางไป กับความเจ็บบ ความเหนื่อย และความว่างเปล่าทางใจ “กล้าที่จะสอน” จึงตีความว่าการเป็นครูคือกระบวนการของการกลับมาฟังเสียงหัวใจของตนเอง ฟังความตั้งใจแรกเริ่มฟังความเจ็บปวดที่ไม่เคยพูดออกไปและกล้าที่จะเปิดเผย

“ความเป็นมนุษย์” ต่อผู้เรียน เพราะห้องเรียนที่ดี ไม่ได้เกิดจากแค่การจัดการที่มีประสิทธิภาพ แต่เกิดจาก ความจริงใจ ความสัมพันธ์ และความศรัทธา ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน แรงบันดาลใจของผู้วิจารณ์ในการวิจารณ์หนังสือเล่มนี้คือ เพื่อเป็นครูที่มีคุณภาพในแบบของตัวเอง ครูที่ดีไม่ได้เกิดจากการลอกแบบใคร แต่เกิดจากการกล้าที่จะเป็นตัวเอง ในขณะที่ยังไม่หยุดพัฒนา การเป็นครูไม่ใช่เพียงแค่การถ่ายทอดเนื้อหา แต่คือการปลุกใจ จุดไฟ และจุดประกายความฝันให้ผู้เรียนได้ค้นหาตัวเอง อย่างแท้จริงหากเป้าหมายของการศึกษาคือ การเติบโตอย่างสมบูรณ์ของมนุษย์ครู ก็คือผู้พาผู้อื่นเติบโต โดย ไม่ลืมที่จะเติบโตไปพร้อมกัน

2. สารัตถะของหนังสือ

กล้าที่จะสอน: การทำงานภายในของครู (The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher's Life) โดย Parker J. Palmer เป็นหนังสือที่สำรวจมิติภายในของการสอน และเน้นย้ำว่าการสอนที่ดีเลิศนั้นมาจากตัวตนที่แท้จริงของครูผู้สอน สำหรับฉบับแปลไทยที่มีการปรับชื่อบทให้สอดคล้องกับบริบทและแก่นเรื่องของหนังสือ ดังนี้

บทนำ “สอนจากโลกภายใน” บทนำนี้ทำหน้าที่เป็นจุดเริ่มต้นที่เชิญชวนผู้อ่านให้หันมาสำรวจ “โลกภายใน” (inner landscape) ของตนเองในฐานะครู Palmer เสนอว่าปัญหาที่แท้จริงของการศึกษาไม่ได้อยู่ที่เทคนิคการสอน หรือนโยบาย ภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจาก ภาวะแตกแยกภายในตัวครู ซึ่งหมายถึงการที่ครูถูกแยกออกจากตัวตนที่แท้จริง อารมณ์ ความเชื่อ และคุณค่าของตนเอง บทนำนี้ปูพื้นฐานแนวคิดที่ว่า การสอนเป็นการกระทำของอัตลักษณ์และ ความซื่อสัตย์ เน้นย้ำถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจและยอมรับในความเปราะบางของตนเอง

บทที่ 1 หัวใจของครู อัตลักษณ์และความซื่อตรงในการสอนบทนี้เจาะลึกแนวคิดเรื่อง “หัวใจของครู” (the teacher's heart) ซึ่ง Palmer ใช้เป็นสัญลักษณ์ของแก่นแท้ภายในที่ประกอบด้วย ปัญญา อารมณ์ และจิตวิญญาณ เขาเน้นย้ำว่าการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นไม่ได้มาจาก “สิ่งที่เราทำ” เท่านั้น แต่มาจาก “เราเป็นใคร” (who we are) บทนี้อธิบายว่า อัตลักษณ์ คือ ความเข้าใจในตนเองอย่างลึกซึ้ง ส่วนความซื่อตรงคือ การใช้ชีวิตและการสอนให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์นั้น การที่ครูสามารถสอนจากหัวใจที่ซื่อตรง จะนำไปสู่การเชื่อมโยงที่แท้จริงกับเนื้อหาวิชาและนักเรียน

บทที่ 2 วัฒนธรรมแห่งความกลัว การศึกษาและชีวิตที่ตัดขาด Palmer วิพากษ์วิจารณ์ “วัฒนธรรมแห่งความกลัว” (culture of fear) ที่มักครอบงำ สถาบันการศึกษา ความกลัวนี้อาจมาจากความกังวลเกี่ยวกับการประเมินผล มาตรฐานที่สูงเกินไป หรือการถูกตัดสินจากภายนอก ซึ่งนำไปสู่ชีวิตที่ตัดขาด (fragmented life) สำหรับครู ทำให้ครูพยายามสร้างเกราะป้องกัน และแยกตัวตนที่แท้จริงออกจากบทบาทการสอน บทนี้ชี้ให้เห็นว่าความกลัวขัดขวางการเรียนรู้ที่แท้จริง และทำให้ครูไม่กล้าที่จะเสี่ยงหรือเปิดเผยความเปราะบางของตนเอง

บทที่ 3 องค์กรรวมอันแฝงเร้น ความย้อนแย้งในการเรียนการสอน บทนี้สำรวจ “องค์กรรวมอันแฝงเร้น” (hidden wholeness) ในชีวิตครู Palmer ชี้ให้เห็นว่าแม้ครูจะรู้สึกแตกแยกหรือไม่สมบูรณ์ แต่ภายในตัวเราทุกคนล้วนมีความสมบูรณ์แฝงอยู่ บทนี้ยังนำเสนอความย้อนแย้ง (paradox) ที่สำคัญในการเรียนการสอน เช่น การเป็นผู้ให้แต่ก็ต้องเป็นผู้รับการเป็นผู้รู้แต่ก็ต้องยอมรับความไม่รู้ การเป็นผู้นำแต่ก็ต้องเป็นผู้ตามการโอบรับความย้อนแย้งเหล่านี้ จะช่วยให้ครูเข้าใจธรรมชาติที่ซับซ้อนของการสอน และเติบโตในฐานะมืออาชีพ

บทที่ 4 การแสวงหาความรู้ในชุมชน ร่วมกับความงามของสิ่งประเสริฐ บทนี้เน้นความสำคัญของ “ชุมชนแห่งความจริง” (community of truth) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยและ สนับสนุนสำหรับครูในการแสวงหาความรู้และแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน Palmer เสนอว่าการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นการเดินทางร่วมกันในชุมชนที่สมาชิกกล้าที่จะเปิดเผยตัวตนที่แท้จริง ถามคำถามที่ยาก และเผชิญหน้ากับความจริงร่วมกัน การมีชุมชนแห่งความจริง ช่วยให้ครูได้รับกำลังใจที่ฟื้นฟูจิตใจ และค้นพบความหมายใหม่ ๆ ในการสอน

บทที่ 5 การสอนในชุมชน การศึกษาที่มีวิชาเป็นตัวตั้ง บทนี้ขยายแนวคิดเรื่องชุมชนผู้บริบทของการสอนจริง โดยเน้นว่าการสอนที่ดีคือการสร้าง “ชุมชนการเรียนรู้” (community of learning) ในห้องเรียนที่ไม่เพียงแต่ครูเท่านั้นที่เป็นศูนย์กลาง แต่เป็นพื้นที่ที่วิชา ความรู้ (subject matter) เป็นตัวตั้ง (subject-centered) และเชื่อมโยงนักเรียนเข้าด้วยกัน Palmer เสนอว่า การสอนเป็นการเชิญชวนให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนทนาอันยิ่งใหญ่กับเนื้อหาวิชา ทำให้การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่มีชีวิตชีวาและสร้างสรรค์

บทที่ 6 การเรียนรู้ในชุมชน การสนทนาระหว่างเพื่อนร่วมวิชาชีพ บทนี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเรียนรู้ในชุมชน สำหรับตัวครูเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การสนทนาระหว่างเพื่อนร่วมวิชาชีพ” (peer conversations) Palmer เสนอว่าครูไม่ควรถอดเดี่ยว การรวมกลุ่ม เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สะท้อนคิด และสนับสนุนกันและกัน จะช่วยให้ครูสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง และคงไว้ซึ่งแรงบันดาลใจและความกล้าหาญในการเผชิญหน้ากับความท้าทาย

บทที่ 7 พอกันทีชีวิตแบ่งแยก สอนด้วยหัวใจของความหวัง บทสรุปนี้เป็นการเรียกร้องให้ครู “พอกันทีชีวิตแบ่งแยก” (no more divided life) โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการนำชีวิตภายในและภายนอกมารวมกัน Palmer เชิญชวนให้ครูสอนด้วย “หัวใจของ ความหวัง” (heart of hope) ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงความรู้สึกเชิงบวกเท่านั้น แต่เป็นความมุ่งมั่นที่จะเชื่อในศักยภาพของตนเอง นักเรียนและกระบวนการ

เรียนรู้ บทนี้สรุปด้วยการตอกย้ำว่าการสอนเป็นมากกว่าอาชีพ แต่เป็นการเรียกขาน (vocation) ที่เชื่อมโยงกับจิตวิญญาณและมีพลังในการเปลี่ยนแปลงชีวิต

3. บทวิจารณ์

จุดเด่นและคุณค่าของหนังสือ คือ การชี้ให้เห็นว่า หัวใจของการสอนที่ดี เริ่มจากการรู้จักและยอมรับตัวตนของครูเอง ซึ่งได้ชี้ให้เห็นวิชาชีพครูในแง่มุมต่าง ๆ จากประสบการณ์ของผู้เขียน ทำให้ผู้อ่านสามารถเลือกนำไปประยุกต์ใช้กับตนเอง

ภาษาและรูปแบบการเขียน มีลักษณะวิเคราะห์อย่างละเอียดใช้ภาษาที่ลึกซึ้ง ทำให้ผู้อ่านได้ครุ่นคิดไปด้วย มากกว่าการสื่อสารแบบสั่งสอนตรง ๆ เช่น การใช้ประโยคเปรียบเทียบ สำนวนทางจิตวิญญาณ เป็นต้น เป็นหนังสือที่ไม่ใช่ ภาษาที่อ่านเร็วหรืออ่านผ่าน ๆ แล้วเข้าใจทันที ผู้อ่านต้องใช้เวลาไตร่ตรองและทำความเข้าใจเป็นช่วง ๆ ซึ่งเหมาะกับเนื้อหาแนวจิตวิญญาณและการพัฒนาตนเอง

ข้อเสนอแนะ ภาษาค่อนข้างสูงและต้องใช้สมาธิในการอ่าน ไม่เหมาะกับผู้อ่านที่คาดหวัง คู่มือการสอนแบบเร็วหรือ ภาษาที่ง่ายและตรงไปตรงมา เพราะมีเนื้อหาที่เข้มข้น มากกว่าเนื้อหาวิชาการหรือเทคนิคการสอน

4. บทสรุป

โลกของการศึกษาในยุคปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยี กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการ วัดผลที่เป็นระบบ หนังสือ “กล้าที่จะสอน: การทำงานภายในของครู” (The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher's Life) โดย Parker J. Palmer ได้สะท้อนแนวคิดที่แตกต่างออกไป อย่างลึกซึ้ง หนังสือเล่มนี้ไม่ได้มุ่งเน้นที่เทคนิคการสอนหรือวิธีการจัดการชั้นเรียนโดยตรง หากแต่เน้นการสำรวจ “ตัวตนภายในของครู” ซึ่ง Palmer มองว่าเป็นหัวใจสำคัญที่มีผลต่อการสอนอย่างแท้จริง Palmer เสนอว่าครูที่ดี ไม่ใช่เพียงผู้ที่มีความรู้หรือทักษะในการถ่ายทอดเท่านั้น หากแต่เป็นผู้ที่รู้จักและเข้าใจตนเอง อย่างลึกซึ้ง ครูที่รู้ว่า “ตนเองคือใคร” ย่อมสามารถสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนได้อย่างจริงใจ และสามารถ สื่อสารความรู้ได้ด้วยพลังที่ออกมาจากจิตวิญญาณ ไม่ใช่เพียงจากตำรา แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าการสอนที่ดีไม่ได้ เริ่มต้นที่หลักสูตรหรือแผนการสอนแต่เริ่มจาก “หัวใจของครู” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความหมายในการเรียนรู้ ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียนการมี “ความกล้า” ในการสอนตามที่ Palmer กล่าวถึง จึงไม่ใช่ความกล้าในเชิงกายภาพ แต่คือความกล้าที่จะเปิดเผยตนเอง ยอมรับความเปราะบาง ความไม่สมบูรณ์ และข้อจำกัดของตนเอง ความกล้าที่จะตั้งคำถามต่อแรงจูงใจในการสอน และความกล้าที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับ นักเรียนบนพื้นฐานของความไว้วางใจและความจริงใจ

นอกจากการเน้นเรื่องตัวตนของครูแล้ว Palmer ยัง เสนอแนวคิดเรื่อง “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” (learning community) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งสร้างพื้นที่แห่งการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียน โดยมี “วิชา” หรือ “องค์ความรู้” เป็นจุดศูนย์กลาง การเรียนรู้ใน รูปแบบนี้มิใช่การถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ไปสู่ผู้เรียนเท่านั้น แต่เป็นการร่วมกันใคร่ครวญ แสวงหา และเข้าใจความหมายของวิชาด้วยความเคารพและเปิดใจ

การสร้างบรรยากาศเช่นนี้ต้องอาศัยความไว้วางใจ และการยอมรับในความหลากหลายของประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้เรียน ซึ่งต้องเริ่มจากการที่ครูเองมีความกล้าที่จะเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การสอนจึงกลายเป็น “ศิลปะ” ที่ต้องอาศัยทั้งเทคนิค จิตวิญญาณ และความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าแม้จะมีการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ในด้านการศึกษา แต่สิ่งที่ไม่อาจละเลยได้คือ “มนุษยภาพของครู” หรือคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่แฝงอยู่ในการสอนครู ไม่อาจแยกตัวเองออกจากบทบาทในชั้นเรียนได้ และไม่ควรถะเลาะที่จะหันกลับมาใคร่ครวญว่าตนเองกำลังสอน ด้วยจิตใจเช่นไร และส่งผลต่อผู้เรียนอย่างไร

บรรณานุกรม

Parker J. Palmer. (2541). *กล้าที่จะสอน: สัรวจโลกภายในของชีวิตครู*. สำนักพิมพ์: Jossey-Bass.

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่มที่ 2”
Book Review of History of the Lao People, Volume 2

สามเณร อนันตชัย บุญกรสินธุ์

Novice Anantachai Bunkrasin

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา

Manatsawee Monpannawatthana

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

Institute for Innovative learning Mahidol University

E-Mail: nathithat.sae@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 5 ตุลาคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 25 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สาระัตถะ โครงสร้าง และคุณค่าทางวิชาการของหนังสือประวัติศาสตร์ว่าด้วยพัฒนาการของชนชาติลาว เล่มที่ 2 ซึ่งเป็นภาคต่อจากเล่มที่ว่าด้วยต้นกำเนิดและพัฒนาการระยะแรกของชนชาติลาว เนื้อหาในหนังสือมุ่งอธิบายความรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านช้าง การก่อรูปอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม ความเสื่อมถอยและการล่มสลายของราชอาณาจักร ตลอดจนกระบวนการเปลี่ยนผ่านของสังคมลาวภายใต้อิทธิพลอาณานิคมฝรั่งเศส จนถึงการสถาปนารัฐชาติในยุคสังคมนิยม

ผลการวิเคราะห์พบว่า หนังสือสามารถนำเสนอประวัติศาสตร์ลาวอย่างครอบคลุมตั้งแต่ยุคตำนานจนถึงยุคสมัยใหม่ โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากตำนาน พงศาวดาร และหลักฐานทางโบราณคดีเข้าด้วยกัน เพื่ออธิบายกระบวนการก่อรูปของชาติและจิตสำนึกแห่งชาติ แม้บางส่วนของเนื้อหาจะให้ความสำคัญกับมิติความเชื่อมากกว่าการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์อย่างเข้มข้น แต่โดยภาพรวมหนังสือมีคุณค่าในฐานะแหล่งความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมลาวจากมุมมองภายใน อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการศึกษาประวัติศาสตร์เปรียบเทียบในบริบทอนุภูมิภาคุ่มน้ำโขงและอาเซียน

คำสำคัญ : ชนชาติลาว, อาณาจักรล้านช้าง, อัตลักษณ์ชาติ

ABSTRACT

This article aims to critically examine the content, structure, and academic value of a historical work on the development of the Lao people (Volume II), which continues the discussion of Lao origins and early formation. The book explores the rise and prosperity of the Lan Xang Kingdom, the formation of religious and cultural identity, the decline and fragmentation of the kingdom, and the transformation of Lao society under French colonial rule, culminating in the establishment of the modern socialist state.

The findings indicate that the book presents a comprehensive narrative of Lao history from legendary origins to the modern era by integrating myths, chronicles, and archaeological evidence. It emphasizes the formation of national consciousness and cultural identity from an internal Lao perspective. Although certain sections rely more heavily on traditional narratives than on critical historical analysis, the book remains academically valuable as a resource on Lao history and culture and provides a useful framework for comparative studies in the Mekong subregion and the ASEAN context.

Keywords: Lao People, Lan Xang Kingdom, National Identity

1. บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์ชนชาติลาวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจพัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองของภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่รัฐชาติในภูมิภาคดังกล่าวเผชิญกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านจากสังคมดั้งเดิมสู่รัฐสมัยใหม่ หนังสือประวัติศาสตร์ว่าด้วยชนชาติลาวเล่มนี้เป็นภาคต่อจากเล่มที่ 1 ซึ่งกล่าวถึงต้นกำเนิดและพัฒนาการระยะแรกของชนชาติลาว และมุ่งขยายกรอบการศึกษาไปสู่ช่วงเวลาที่ชนชาติลาวมีบทบาททางการเมืองและวัฒนธรรมอย่างเด่นชัดในระดับภูมิภาค

ในเล่มที่ 2 ผู้เขียนนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านช้าง การแผ่ขยายของวัฒนธรรมลาว การล่มสลายของราชอาณาจักร และกระบวนการฟื้นฟูชาติภายใต้อิทธิพลของลัทธิล่าอาณานิคมฝรั่งเศส จนถึงการก่อรูปของรัฐสังคมนิยมลาวในยุคปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้จึงทำหน้าที่ทั้งในฐานะพงศาวดารแห่งชาติที่บันทึกลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และในฐานะกระจกสะท้อนจิตวิญญาณอัตลักษณ์ และความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของชนชาติลาวอย่างเป็นระบบ

2. สารัตถะของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงพัฒนาการของชนชาติลาวตั้งแต่ยุคดั้งเดิมจนถึงยุคปัจจุบัน โดยเริ่มจากการอพยพของชนเผ่าไท – ลาว การก่อตั้งอาณาจักรล้านช้าง ความรุ่งเรืองทางศาสนาและวัฒนธรรม การล่มสลาย และการตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส จนถึงการต่อสู้เพื่อเอกราชและการสร้างชาติในยุคใหม่ เนื้อหาชี้ให้เห็น

ถึงอัตลักษณ์ ความเชื่อ และจิตวิญญาณของชาวลาวที่หล่อหลอมให้เกิดความเป็นชาติอย่างมั่นคง โดยผู้วิจารณ์จะแบ่งออกเป็น 3 ภาค 10 บท ดังนี้

ภาคที่ 1 กำเนิดรากฐานของชนชาติลาว ภาคแรกอธิบายถึงแหล่งกำเนิดของชาวลาวจากกลุ่มชนไทในแถบตอนใต้ของจีนโดยอพยพลงมาตามลำน้ำโขง ตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ เช่น หลวงพระบางและเวียงจันทน์ผู้เขียนเชื่อมโยงข้อมูลทางตำนานกับหลักฐานทางโบราณคดี เช่น เครื่องมือหิน วัฒนธรรมบ้านเชียงและศิลาจารึก เพื่อชี้ให้เห็นว่าความเป็น “ลาว” มิได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน แต่ค่อย ๆ ก่อตัวผ่านการผสมผสานของหลายเผ่าพันธุ์

บทที่ 1 การตั้งถิ่นฐานของชาวลาวยุคแรก เนื้อหากล่าวถึงการอพยพของชนเผ่าไท-ลาวจากยูนนานลงสู่ลุ่มแม่น้ำโขง การเลือกพื้นที่ทำการเกษตรไถ่แม่น้ำเพื่อความอุดมสมบูรณ์ ระบบครอบครัวแบบรวมญาติ และการนับถือผีบรรพบุรุษผู้เขียนชี้ว่าความเชื่อเรื่อง “ผีบ้านผีเมือง” และ “ผีขุนน้ำ” คือรากทางจิตวิญญาณของลาวก่อนรับพระพุทธศาสนา

บทที่ 2 ตำนานขุนบรมและการสร้างชาติพันธุ์ เนื้อหากล่าวถึงตำนาน “ขุนบรมราชา” ผู้เป็นบรรพบุรุษของชนชาติไท-ลาว ผู้เขียนตีความว่าตำนานนี้มีบทบาทเหมือน “รัฐธรรมนูญทางวัฒนธรรม” ที่สร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวระหว่างผู้คนในภูมิภาคตำนานนี้ไม่เพียงอธิบายการกำเนิดกษัตริย์เท่านั้น แต่ยังสื่อถึงค่านิยมเรื่องความกตัญญู ความเป็นธรรม และความเคารพต่อบรรพชน

ภาคที่ 2 ยุคอาณาจักรล้านช้าง กล่าวถึงการรวมแผ่นดินโดย พระเจ้าฟ้างุ้ม ในคริสต์ศตวรรษที่ 14 การสถาปนา “อาณาจักรล้านช้าง” ที่หลวงพระบางเป็นศูนย์กลาง หนังสืออธิบายว่าล้านช้างเป็นรัฐที่มีอำนาจทั้งทางศาสนาและการเมือง มีวัฒนธรรมรุ่งเรืองโดยเฉพาะในศิลปกรรม พระพุทธศาสนา และกฎหมายในยุคต่อมา เช่น สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช เป็นช่วงที่วัฒนธรรมลาวขยายตัวสู่เวียงจันทน์ และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาณาจักรล้านนาและอยุธยา

บทที่ 3 การก่อตั้งอาณาจักรล้านช้าง กล่าวถึงพระเจ้าฟ้างุ้มและการรวบรวมอาณาจักรต่าง ๆ ภายใต้ชื่อ “ล้านช้าง” หนังสือบรรยายอย่างละเอียดถึงการจัดระบบการปกครอง การแต่งตั้งเจ้าเมือง และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาช่วงนี้ถือเป็น “ยุคทอง” ของลาว เพราะเกิดการรวมพลังของศาสนา วัฒนธรรม และการเมืองจนเกิดเอกภาพแห่งชาติ

บทที่ 4 ศาสนาและจิตวิญญาณของชาวลาว ผู้เขียนเน้นให้เห็นความสำคัญของพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่เข้ามาแทนที่ความเชื่อผีแบบเดิม แต่ไม่ได้ลบไล่ออกไปทั้งหมด หากผสมผสานกันอย่างกลมกลืนเกิดเป็นศาสนาประจำชาติที่สะท้อนอัตลักษณ์ของลาวหนังสือยกตัวอย่างวัดสำคัญ เช่น วัดเชียงทอง พระธาตุหลวง และบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนหนังสือและรักษาขนบธรรมเนียม

บทที่ 5 ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมล้านช้าง กล่าวถึงความงดงามของศิลปกรรมลาวในยุคล้านช้าง เช่น งานแกะสลักไม้ ปูนปั้น และภาพจิตรกรรมฝาผนัง เน้นความเรียบง่ายแต่เปี่ยมด้วยศรัทธาทางสถาปัตยกรรม เช่น พระธาตุหลวงในเวียงจันทน์ สะท้อนทั้งศิลปะล้านนาและศิลปะพื้นบ้านลาว รวมถึงวัฒนธรรมดนตรี หมอลำ การทอผ้า และประเพณีบุญต่าง ๆ เช่น บุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา

บทที่ 6 ระบบการปกครองและโครงสร้างทางสังคม กล่าวถึงลาวยุคล้านช้างมีระบบการปกครองแบบศักดินา กษัตริย์อยู่เหนือสุด ตามด้วยเจ้าเมือง มุลนาย และไพร่ผู้เขียนอธิบายว่าการปกครองลาวเน้นความสัมพันธ์เชิงบุญคุณมากกว่าการใช้อำนาจ เป็นลักษณะของ “สังคมแห่งความเมตตา” ซึ่งต่างจากระบบรวมศูนย์แบบตะวันตก

บทที่ 7 ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน อธิบายถึงการติดต่อกับอาณาจักรล้านนา อโยธยา พม่า เวียดนาม และจีน ผ่านการค้า การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และการทำสงครามช่วงหนึ่ง ลาวตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสยาม ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา ดนตรี และประเพณี ซึ่งยังเห็นได้ในลาวและภาคอีสานของไทยในปัจจุบัน

ภาคที่ 3 การล่มสลายและการเปลี่ยนผ่านของลาว เมื่ออำนาจส่วนกลางอ่อนแอ ล้านช้างจึงแตกออกเป็นสามส่วน คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาศักดิ์ ทำให้เกิดสงครามภายในและการแทรกแซงจากภายนอก โดยเฉพาะสยามและเวียดนามภาคนี้ยังอธิบายผลของการเข้ามาของอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะฝรั่งเศสที่ทำให้ลาวกลายเป็นอาณานิคมภายใต้ “สหภาพอินโดจีนฝรั่งเศส” ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรมได้ทำให้สังคมลาวเข้าสู่ยุคใหม่

บทที่ 8 อิทธิพลของอาณานิคมฝรั่งเศส กล่าวถึงตอนที่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครองในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ลาวถูกจัดให้อยู่ใน “สหภาพอินโดจีนฝรั่งเศส” ผู้เขียนชี้ให้เห็นทั้งด้านบวกและลบด้านบวกคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน โรงเรียน การสาธารณสุข ส่วนด้านลบคือการสูญเสียอธิปไตย การแบ่งเขตแดน และการดูหมิ่นเหยียดหยามทางเศรษฐกิจ

บทที่ 9 การต่อสู้เพื่อเอกราช หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวลาวเริ่มรวมตัวกันต่อต้านฝรั่งเศส โดยมีขบวนการ “ลาวอิสระ” และ “ปะเทดลาว” เป็นแกนนำบพนี้เล้าถึงผู้นำการต่อสู้ เช่น เจ้าสุภานุวงศ์ และการประกาศเอกราชในปี ค.ศ. 1949 จนถึงการสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปี ค.ศ. 1975

บทที่ 10 ชาติและอัตลักษณ์ลาวยุคใหม่ หลังจากลาวเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นสังคมนิยม ความเป็น “ลาว” ได้รับการนิยามใหม่ โดยเน้นความเสมอภาคของประชาชนทุกชนชั้น การอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวพยายามปรับตัวในเวทีอาเซียน รักษาเอกลักษณ์ชาติผ่านวัฒนธรรม ภาษา และพุทธศาสนา

3. บทวิจารณ์

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์ได้ทราบถึงคุณค่าของหนังสือในจุดเด่นที่ควรแก่การสนับสนุน และส่วนที่เป็นจุดด้อยอันควรแก่การนำไปแก้ไข ดังนี้

จุดเด่นและคุณค่าของหนังสือ ข้อมูลครบทุกมิติครอบคลุมตั้งแต่ยุคตำนานถึงยุคสมัยใหม่อ้างอิงหลักฐานจริงทั้งตำนาน พงศาวดาร และโบราณวัตถุภาษาง่าย อ่านสั้นไหลแต่เนื้อหาวิชาการแต่เข้าใจง่ายให้มุมมองของคนลาวเขียนเองจึงสะท้อนมุมมองจากภายในไม่ใช่การมองจากต่างชาติเชื่อมโยงกับภูมิภาคอาเซียนเหมาะกับการเรียนรู้ในบริบทไทย – ลาว

จุดที่ควรปรับปรุง บางบทเน้นตำนานมากกว่าหลักฐานทางวิชาการ จึงอาจทำให้ข้อมูลไม่สมดุลระหว่าง “ประวัติศาสตร์” กับ “ความเชื่อพื้นบ้าน” ควรมีแผนที่ แผนที่ แผนผัง หรือไทม์ไลน์ประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นลำดับเหตุการณ์ชัดเจนยิ่งขึ้นภาษาบางตอนใช้สำนวนเชิงบรรยายมากกว่าวิเคราะห์ จึงควรเพิ่มมุมมองวิพากษ์เพื่อคลี่คลายข้อกังขาทางวิชาการ ควรขยายส่วนเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ไทย เวียดนาม หรือกัมพูชา เพื่อให้เห็นพัฒนาการของลาวในบริบทอาเซียนโดยรวม

4. บทสรุป

จากการวิเคราะห์หนังสือประวัติศาสตร์ว่าด้วยพัฒนาการของชนชาติลาว พบว่า หนังสือมีคุณค่าในฐานะแหล่งความรู้ที่รวบรวมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของลาวตั้งแต่ยุคตำนานจนถึงยุคสมัยใหม่ได้อย่างครอบคลุม อีกทั้งสามารถสะท้อนอัตลักษณ์และจิตสำนึกแห่งชาติจากมุมมองภายในของผู้เขียน อย่างไรก็ตาม เนื้อหาบางส่วนยังให้ความสำคัญกับตำนานและความเชื่อพื้นบ้านมากกว่าหลักฐานทางวิชาการเชิงประจักษ์ ซึ่งอาจส่งผลให้ความสมดุลระหว่างการนำเสนอเชิงประวัติศาสตร์และการวิเคราะห์เชิงวิชาการยังไม่เด่นชัดเท่าที่ควร

ในเชิงพัฒนาเชิงวิชาการ หนังสืออาจเพิ่มคุณค่าได้มากยิ่งขึ้นหากมีการนำเสนอแผนที่ แผนที่ แผนผัง หรือไทม์ไลน์ประกอบ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจลำดับเหตุการณ์และบริบททางประวัติศาสตร์ได้อย่างเป็นระบบตลอดจนเพิ่มการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และการเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ไทย เวียดนาม และกัมพูชา เพื่อให้เห็นพัฒนาการของชนชาติลาวในบริบทภูมิภาคอาเซียนโดยรวม ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวจะช่วยเสริมความลุ่มลึกทางวิชาการและเพิ่มศักยภาพของหนังสือในการเป็นแหล่งอ้างอิงด้านประวัติศาสตร์และอาเซียนศึกษาได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

มหาบุญมี เทบสีเมือง. (2554). **ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่มที่ 2**. สำนักพิมพ์: สุขภาพใจ

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “กรรมลิขิต ฉบับคู่มือเตือนสติ”
Book Review of Karma’s Decree: A Mindfulness Guide

ปภาพินท์ นวชุตินวงศ์

Paphaphin Nawachutiwong

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist

วุฒิปงษ์ รอดบำรุง

Wutthipong Rodbamrung

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-Mail: paphaphin.naw@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 5 ตุลาคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 25 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สาระสำคัญ แนวคิดสำคัญ และคุณค่าทางวิชาการของหนังสือธรรมะเรื่อง กรรมลิขิต ฉบับคู่มือเตือนสติ เขียนโดย ศลีปาโล ซึ่งนำเสนอหลักกฏแห่งกรรมตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเน้นบทบาทของเจตนาในฐานะตัวกำหนดคุณค่าทางศีลธรรมของการกระทำ และผลแห่งกรรมที่ส่งผลต่อชีวิตมนุษย์ในมิติต่าง ๆ ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต หนังสือมุ่งเน้นการตระหนักรู้ในปัจจุบันกรรม อันเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดทิศทางชีวิต และชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลที่ตามมาอย่างเป็นเหตุเป็นผล

ผลการวิเคราะห์พบว่า หนังสือเล่มนี้มีลักษณะเด่นด้านการนำเสนอเนื้อหาอย่างเป็นระบบ กระชับ และเข้าใจง่าย เหมาะสำหรับผู้อ่านทั่วไปและผู้เริ่มศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แม้เนื้อหาจะมีได้ลงลึกในเชิงปรัชญาธรรมขั้นสูง แต่สามารถทำหน้าที่เป็นสื่อทางจริยศึกษาและเครื่องมือเตือนสติที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ความไม่ประมาท และความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง อันสอดคล้องกับหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา และมีคุณค่าในเชิงการประยุกต์ใช้ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม

คำสำคัญ: กฏแห่งกรรม, เจตนา, สติ

ABSTRACT

This article aims to analyze the essence, key concepts, and academic value of the Buddhist text *Kammalikhit: A Mindfulness Guide* by Silapalo. The book presents the law of karma based on Buddhist teachings, emphasizing intention as the primary determinant of the moral quality of actions and their consequences. It highlights the significance of present actions in shaping one's life path, while acknowledging the influence of past karma, and explains the causal relationship between actions and their outcomes in a systematic manner.

The analysis indicates that the book is distinguished by its concise, structured, and accessible presentation, making it suitable for general readers and beginners in Buddhist studies. Although it does not provide an in-depth philosophical discussion of advanced doctrines, it effectively functions as a moral and ethical educational resource and a practical mindfulness guide. The book contributes to promoting conscious living, non-negligence, and personal responsibility in accordance with core Buddhist principles, and thus holds academic value in terms of ethical application and spiritual development.

Keywords: Karma, Intention, Mindfulness

1. บทนำ

หลักกฏแห่งกรรมเป็นแก่นสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างการกระทำของมนุษย์กับผลที่เกิดขึ้นในชีวิต ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม การตระหนักรู้ในหลักกรรมอย่างถูกต้องจึงมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ความรับผิดชอบ และความไม่ประมาท โดยเฉพาะในบริบทสังคมร่วมสมัยที่มนุษย์เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนทางจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น

หนังสือ *กรรมลิขิต ฉบับคู่มือเตือนสติ* เขียนโดย ศลีปาโล เป็นหนังสือธรรมะที่มุ่งอธิบายหลักกฏแห่งกรรมตามแนวพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เข้าใจง่ายและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ หนังสือได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง สะท้อนถึงความสนใจของสาธารณชนต่อเนื้อหาด้านกรรมและการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง บทความนี้จึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์สาระและคุณค่าของหนังสือดังกล่าว เพื่อชี้ให้เห็นบทบาทของวรรณกรรมธรรมะในฐานะสื่อทางจริยศึกษาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา

2. สาระสำคัญของหนังสือ

สาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้คือการเน้นย้ำถึงความเป็นจริงของ “กรรมลิขิต” หรือผลจากการกระทำ (กรรมวิบาก) ที่ส่งผลต่อชีวิตของทุกคน ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ใจความสำคัญที่ปรากฏจากการรวบรวมข้อมูลคือกฏแห่งกรรมเป็นสากลทุกชีวิตล้วนมีกรรมเป็นเครื่องผูกพันและเป็นเครื่องลิขิตให้ดำเนินไปตามผลของกรรมที่ได้กระทำไว้ ไม่ว่าจะเป็นมิตรหรือศัตรูกันมากก็ตาม

เจตนาคือตัวกรรมเน้นย้ำว่า เจตนา เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าการกระทำใดเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว หากทำด้วยเจตนาดีก็จะเป็นกรรมดีและมีผลดีตามมา แต่หากทำด้วยเจตนาชั่ว (มีโลภ โกรธ หลง เป็นเหตุ) ก็จะเป็นอกุศลกรรมและมีผลที่ชั่วตามมาปัจจุบันกรรมสำคัญ แม้จะมีอดีตกรรมผูกพัน แต่ปัจจุบันกรรม คือการกระทำในปัจจุบันก็มีผลอย่างยิ่ง หากปัจจุบันสร้างกรรมดี ย่อมช่วยผดุงไม่ให้กรรมแห่งอกุศลวิบากตนในอดีตมาส่งผล หรือหากเสวยผลจากอดีตกรรมที่อยู่ การสร้างกรรมชั่วในปัจจุบันก็ย่อมลบล้างผลดีนั้นได้

การดำเนินชีวิตบนสติและความไม่ประมาท หนังสือมีลักษณะเป็น "คู่มือเตือนสติ" จึงมีแก่นสารเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านไม่ประมาทในการใช้ชีวิต และให้ตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองอยู่เสมอ (ตั้งคำสอนที่ว่า อปปมตตา น มียนติ ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย)

3. บทวิจารณ์หนังสือ

กรรมลิขิต ฉบับคู่มือเตือนสติ เป็นงานเขียนที่เข้าถึงแก่นธรรมอันสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา นั่นคือกฎแห่งกรรม ด้วยความที่ใช้คำว่า "คู่มือเตือนสติ" เป็นส่วนหนึ่งของชื่อเรื่อง ทำให้คาดได้ว่าการนำเสนอเนื้อหา มีลักษณะที่ ตรงไปตรงมา เน้นการประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวันมากกว่าการอธิบายทางปรัชญาที่ซับซ้อน

จุดเด่น

1) ชัดเจนและตรงประเด็นเนื้อหาเน้นย้ำถึงแก่นของกฎแห่งกรรมอย่างชัดเจน ว่ากรรมเป็นเครื่องลิขิตที่เกิดจากเจตนาของเราเอง ซึ่งเป็นหลักการที่ทรงพลังในการกระตุ้นให้ผู้อ่านรับผิดชอบต่อการกระทำของตน

2) เน้นการตระหนักรู้ในฐานะคู่มือเตือนสติ หนังสือทำหน้าที่ได้อย่างดีในการย้ำเตือนให้เห็นว่าทุกการกระทำมีผลตามมา (ดุจล้อเกวียนตามเท้าโค หรือเงาตามตัว) เป็นการสร้างแรงจูงใจให้บุคคลหันมาใส่ใจการทำ ความดีและละเว้นความชั่วในทุกขณะ

3) ขนาดกะทัดรัดด้วยจำนวนหน้าที่ไม่มาก (ประมาณ 96 หน้า) แสดงให้เห็นว่าหนังสือถูกออกแบบมาเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงและทำความเข้าใจแก่นธรรมได้โดยง่ายและรวดเร็ว ไม่ทำให้รู้สึกหนักหรือน่าเบื่อ

ข้อสังเกต

1) ความลุ่มลึกทางปรัชญา: เนื่องจากเป็นฉบับ "คู่มือเตือนสติ" ที่มีจำนวนหน้าจำกัด อาจไม่ได้มีการวิเคราะห์หลักธรรมอย่างละเอียด เช่น หลักปฏิจจนสมุบาท หรือการจำแนกประเภทของกรรมอย่างลุ่มลึก ซึ่งผู้ที่ต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงปรัชญาอาจต้องค้นคว้าเพิ่มเติม

2) ความสมบูรณ์ของข้อมูล: หากพิจารณาจากข้อมูลที่มีอยู่อย่างจำกัด การวิเคราะห์เชิงวรรณกรรม (เช่น โครงสร้างการนำเสนอ หรือลีลาภาษาของผู้เขียน) อาจทำได้ไม่เต็มที่ แต่ในแง่ของการนำเสนอหลักธรรม ถือว่าทำได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์

กล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้มีความโดดเด่นในฐานะ เครื่องมือทางจิตวิญญาณ ที่มีประสิทธิภาพในการปลุกจิตสำนึกให้แก่ชาวพุทธและผู้สนใจในการใช้ชีวิตอย่างมีสติและไม่ประมาท เป็นหนังสือที่เรียบง่าย ทรงพลัง และใช้งานได้จริง ในการปรับปรุงพฤติกรรมและความคิดในชีวิตประจำวัน

4. บทสรุป

กรรมลิขิต ฉบับคู่มือเตือนสติ โดย ศลีปาโล เป็นหนังสือธรรมะขนาดกะทัดรัดที่อัดแน่นด้วยสาระสำคัญเกี่ยวกับ กฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา หนังสือเล่มนี้ประสบความสำเร็จในการทำหน้าที่เป็น “เครื่องมือเตือนสติ” ที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นย้ำถึงความรับผิดชอบส่วนบุคคลต่อเจตนาและการกระทำของตนเอง เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเลือกทางเดินชีวิตไปในทางที่สร้างสรรค์ และนำมาซึ่งความสุขที่แท้จริง

หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับทุกคนที่ต้องการความเข้าใจพื้นฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับหลักการทำงานของกรรมและผลกรรม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท เป็นคู่มือที่ควรค่าแก่การมีไว้ใกล้มือเพื่อการทบทวนและเตือนใจ ในทุกวัน

บรรณานุกรม

ศลีปาโล. (ศลีปาโล). (2548). *กรรมลิขิต ฉบับคู่มือเตือนสติ*. (พิมพ์ครั้งที่สาม). กรุงเทพมหานคร.

หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง

4. ผู้นิพนธ์บทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารโลกสุขภาวะก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารโลกสุขภาวะแล้ว

5. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารโลกสุขภาวะกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารโลกสุภาวະ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสีขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ได้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรงเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ขีดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรงเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรงเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร. 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถ.เจริญสนิทวงศ์ 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-086-4258

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@gmail.com

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน

วารสาร โลกสุขภาวะ

JOURNAL OF THE WORLD OF HAPPINESS

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิศิษฏาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) ฤทธิคุณแม่ขาลิ่ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิศิษฏาราม ถนนรัษฎาสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258